

(Tanulságos a közelmúlt példáiból Kárpátalja!) Igen helyesen mutat arra, hogy a tudományos, mesterséges, közigazgatási eredetű tájnevek üresen zörögnek, használatukat az élő nép sohasem — vagy pedig csak teljesen átalakítva — fogadja el.

A tájneveket veszi sorra ez után. Csoportjai: tulajdonságot, viszonylatot kifejező tájnevek, folyónevekkel kapcsolatosak, közigazgatási és ismeretlen eredetűek. A kategóriákat bőséges, teljességre törekvő példatárral és felsorolásokkal tölti meg. E csoportokat s a bennük található fejtegetéseket a tájak iránt érdeklődő még akkor is a legnagyobb haszonnal olvashatja, ha észreveszi bennük, valamint a gondosan készített térképmellékleten — erre egyébként *Kádár* is hivatkozik — a hiányosságot. Első ily irányú munkában azonban természetes ez s mi sem gáncsként emlíjük.

A geográfus tanári munkájában, igen jó segítőtársra lel *Kádár*-nál. Erős kifejezőképességgel és lényeglátással leírva találja meg a dolgozatban a táji ismertető jegyeket s ezeket — transzponálva növendékei szemléleti síkjára — a tájérezékelés iskolai alapjaivá teheti. Rámutat *Kádár* az iskolai földrajzi oktatás több elnevezésbeli (Duna-Tisza köze, Északkeleti- és Északnyugati-Felvidék, Nagy Alföld), főleg azonban több alapvető hibájára, illetve hiányosságára. Legfőként a földrajznak lélekkel való megtöltése érdekében ajánljuk geográfus-kartársainknak e munka elolvasását, — tudományos ambícióval rendelkezők természetesen igen sok indíttatást kapnak ahhoz is, hogy a tág kereteket kítöltsék s a kezdeti nehézségeken átsegítve a tájföldrajz szekerét, méltó helyet biztosítsanak számára az iskolai oktatásban is.

Aldobolyi Nagy Miklós.

Ferdinandy Mihály: Mi magyarok. (Tíz tanulmány a magyar történelemből.) Rózsavölgyi és Társa kiadása. Budapest. 1941.

A nemzetek belső életalakulását vizsgáló művelődéstörténelem egyre nagyobb figyelemmel fordul — a néprajz, pszichográfia és irodalomtörténet sürgetésére — az ősi hagyománykincsből rejlő nemzeti jellemvonások magyarázata felé. Ehhez igen bő anyagot szolgáltat a primitív vallási felfogásból és a misztikus világszemléletből táplálkozó népi mondakincs. Az okleveles forrásanyag és egyéb egykorú kútfők mellett ézt a két tényezőt vonja be vizsgálódási körébe Ferdinandy, hogy a magyarság népi-politikai életrajzának két összetevő vonására rámutasson. Ezek pedig: a magyarságnak Délkelet-Európában való elhelyezkedése egy birodalmi gondolat sorsformáló keretei között, továbbá kialakítása egy sajátos nyelvnek, melyen Istenével beszélhet. Így a mű alapcélzata, sőt egész eszmejárása oknyomozás a szónak etimológiai értelmében. Az ilyen fajta történeti műfaj természetszerűleg vívhat ki magával szemben kritikát, módosító vagy bíráló észrevételeket az anyagválasztás mennyiségét, az események beállítását vagyis a témanézés minőségét illetően. De ezek nem a mű fogyatékoságát, hanem a magyar történelem értelmezési szempontjainak sokrétűségét jelentenék.

A könyv a magyar történeti sorsnak végigelmélkedése. A törzsi, majd a nemzeti fejlődés fordulóit kutatja és célja jelentőségüket felmérni.

Egyébként is a szerzőnek újszerű elemzőképessége sokszor bizonyos költői modorosságot áru el, melyben a historikus reális témakezelését háttérbe szorítja az ihlettől fűtött fantázia szabadabb járása. A beleérzés és a tárgyias adatokon nyugvó pozitív okfejtés helyes aránya azonban egy tudományos igényű műben sohasem tolódhat el, mert különben pl. a mondaelemzés irodalmi követelményeit a misztikus hajlamú képzelődés csalóka színjátéka fogja befolyásolni. Ez is oka annak, hogy Ferdinandynek valóságos logikai gyökérből kinövő magyarázat-kísérletei olykor ön-

kényes következtetéshez jutnak el (pl. a mondakör néplélektani megállapításai, vagy a forradalom pszichológiájának jellemzése). Másrészt pedig a szerző Szent Imre hősi fogadalmának értelmezésekor, mely pedig a középkori világnézés sajátos megnyilvánulása volt, továbbá Kún László pogányos makacosságának és féktelen magatartásában a sorsszerű megmásíthatatlanságnak elemzésekor nem számol a jellemlélektan metafizikai lehetőségeivel.

Ferdinandy történelemábrázoló készségének egyik nagy ereje az elmélkedő módszerből táplálkozó szempontgazdagsága. Viszont éppen a szélesen ölelő problémalátás okozza többször azt, hogy Ferdinandy nem győz részletesen a végére járni dúsán áradó szempontjainak. Éppen csak megjelöli, felveti a kérdéseket, de a teljes és mélyreható megoldásukhoz — egy ilyen terjedelmű könyv keretein belül természetesen — sem tere, sem ideje nincs. Ez okoz tárgyalásmódjában olyan nyugtalan vibrálást, mely egyre újabb irányokba tereli az olvasó figyelmét, de a felkeltett érdeklődést többször kielégítetlenül hagyja. Gondolunk itt elsősorban arra a csonkaságában is ígéretes néhány oldalra, ahol a szerző a XV. század lelki képének meghatározó vonásait a huszitizmusban és humanizmusban jelöli meg. De még inkább áll ez az észrevételünk az utolsó fejezetre (A XIX. század). Korunk szociális, politikai és világnézeti kérdései ebben a században gyökereznek s mégis ez a legrövidebb és vázlatosan leegyszerűsített fejezete a műnek. Elismerjük a kiadói megköltések erősen korlátozó szerepét, de ebben az esetben a szerzőnek inkább másutt lehetett volna a térrel takarékoskodni. Mert a XIX. század szellemi arculata hiányos marad Eötvös, Kemény, Vörösmarty eszmei örökségének belerajzolása nélkül. Továbbá, ha a századvégi magyarság és a transzcendens világnézés találkozáját, más szóval a magyar lélek és az Istenség metafizikai élményét valaki meg akarja érteni, az nem térhet ki Prohászka működésének és irodalmi hagyatékának azon egynegyed része elől, melyben ez a misztikus beállítottságú apostol a századfordulóig részesítette a magyarságot.

A „saecula Hungarica“ belső tartalmának olyan mélyszempontú és emelkedett szellemű megmérését kapjuk itt, melynek pendentjait csak a világirodalom klasszikusainál találhatjuk. Ferdinandy is sok korjellemző sajátosságot talált volna bennük a századforduló értékfelfogásának jellemzéséhez.

A könyvet a magyar történelemtanárok számára használhatóvá teszi az a sajátossága, hogy sok olyan kicsinységnek látszó érdekességre, vagy mélyen gyökerező összefüggésre mutat rá, melyek a történelemtanítást színessé, sőt életszerűvé tehetik.

Visy József.

Somogyi József: A nemzeteszme. Szent István-Társulat kiadása Budapest, 1942. 340 l.

A lázas keresés mindig nyugtalan lelkiállapotot takar. Lehetetlen észre nem vennünk, hogy korunk is idegesen keres valamit. A bizonytalanság érzése hat népeket és nemzeteket egy szilárd pont keresésére, ahonnan nyugodtan nézhetne szembe a reázduló veszéllyel. Ez a lelkiállapot termelte ki világszerte a népismeret munkákat, nálunk a magyarságismereti termékeket.

Nem kétséges, hogy végeredményében ezt a célt szolgálja Somogyi könyve is. A „nemzeteszme“ elsősorban „magyar nemzeteszme“, mint ezt a könyv harmadik részének címe: *A nemzeteszme és a magyarság is mutatja*. Érdemes megfigyelni Somogyi professzor útját, mely az általános tételek felől egyenes vonalban